

■ ارزیابی مدیریت خطر در موزه‌های سازمان

میراث فرهنگی، صنایع دستی، و گردشگری

فهیمة باب الحوائجی | زهرا ابوالفتحی

■ چکیده

هدف: پژوهش حاضر، با هدف تبیین وضعیت مدیریت خطر در موزه‌های سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی، و گردشگری انجام شد.

روش / رویکرد: پژوهش به روش پیمایشی توصیفی انجام شده و ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه است. جامعه پژوهش، شامل ۸۰ نفر از مسئولان و مدیران موزه‌های وابسته به سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی، و گردشگری در سطح کشور است. روایی پژوهش حاضر صوری است و ضریب پایایی پرسشنامه ۸۵ درصد است.

یافته‌های پژوهش: آثار فلزی، بیشترین شیء موزه‌ای موجود در موزه‌های مورد بررسی است (۵۶/۶۶ درصد). عمر ساختمان دو سوم موزه‌ها (۸۰ درصد) بیش از ۳۰ سال و ۶۰ درصد ساختمان موزه‌ها جزء آثار تاریخی هستند. همچنین، ۹۱/۷ درصد ساختمان موزه‌های مورد پژوهش بیمه نشده بودند. تمامی موزه‌ها (۱۰۰ درصد) در منطقه‌ای واقع شده‌اند که مورد تهدید بلایای طبیعی یا دیگر انواع خطرها هستند و ۷۱/۷ درصد آنها فاقد برنامه مدون کنترل خطر بودند و از برنامه‌های آموزشی ضروری در حوزه مدیریت خطر به‌طور مستمر استفاده نمی‌شود.

عدم پوشش بیمه ساختمان و مجموعه موزه‌ها، عدم برنامه مدون کنترل خطر، عدم ارتباط مؤثر و مستمر با افراد و سازمان‌های متخصص در حوزه مدیریت خطر، و عدم پیش‌بینی بودجه لازم از جمله مشکلات و موانع موجود مدیریت خطر در این موزه‌ها بود. نتیجه‌گیری: فرآیند اجرای مدیریت خطر در موزه‌های مورد پژوهش در شرایط مناسبی نیست. تشکیل کمیته ملی آسیب‌شناسی و امکان‌سنجی شرایط اجرای فرآیند مدیریت خطر، تدوین برنامه‌های آموزشی مستمر، تدوین برنامه کنترل خطر برای موزه‌ها، تشکیل کارگروه تخصصی جهت امور بیمه‌ای موزه‌ها، و عضویت در شبکه‌های مختلف ملی یا منطقه‌ای مدیریت خطر جهت استفاده از خدمات خاص این سازمان‌ها از اهم راهکارهای پیشنهاد شده است.

کلیدواژه‌ها

مدیریت خطر، موزه‌ها، سازمان میراث فرهنگی.

مطالعات آرشیوی

فصلنامه گنجینه اسناد: سال بیستم و پنجم، دفتر دوم، (تابستان ۱۳۹۴)، ۷۸-۹۸.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۹/۱۰ ■ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۵/۲۵

ارزیابی مدیریت خطر در موزه‌های سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی، و گردشگری

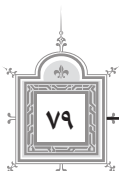
فهیمة باب الحوائجی^۱ | زهرا ابوالفتحی^۲

مقدمه و بیان مسئله

سرزمین پهناور ایران به اعتقاد برخی صاحب‌نظران، خود سراسر موزه‌ای بزرگ است که از هزاره‌های قبل از میلاد تا عصر حاضر، آثار و علائم و نشانه‌هایی فراوان از تاریخ و تمدن بشری را در خود نهفته دارد، چنانکه مرور و مطالعه آنها بخش قابل ملاحظه‌ای از تاریخ جهان را به خود اختصاص خواهد داد. موزه‌ها، علاوه بر جنبه نمایشی و آموزشی، محل امنی برای حفظ و نگهداری آثار تاریخی، طبیعی، و فرهنگ‌های ملی و قومی به‌شمار می‌روند. نقش حیاتی موزه‌ها در جوامع بشری نقشی بدیع، ماندگار، و مروج ناب‌ترین پدیده‌های فرهنگی است. موزه‌ها از معدود مراکز حفظ یادگاران نسل گذشته و در حقیقت فرزندان هنر و تاریخ هستند. هریک از این اشیاء در عین بی‌زبانی به هزار زبان سخن می‌گویند؛ زیرا اسناد معتبری از هنر، فرهنگ، و تاریخ را ارائه می‌دهند (تبیان^۳، ۱۳۸۲). اهمیت آفرینش‌های هنری موجود در موزه‌ها از آن روست که پیام‌آور دوره‌های مختلف تاریخ و تمدن است. این آثار نه تنها به‌خاطر جنبه‌های زیبایی‌شناسی، بلکه به جهت نقشی که در پیشبرد دانش بشری دارند، از ارزش والایی برخوردارند (آگراوال^۴، ۱۳۶۳).

از سوی دیگر، کشور ایران به‌واسطه موقعیت جغرافیایی، شرایط اقلیمی و وضعیت زمین‌شناختی از جمله کشورهای بلاخیز جهان محسوب شده و همه ساله به‌واسطه وقوع انواع مختلف بلایا، خسارات، و تلفات زیادی به کشور وارد می‌شود. در این میان، میراث فرهنگی نیز از این امر جدا نبوده و صدمات جبران‌ناپذیری را متحمل شده است (علایی^۵،

۱. دانشیار علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران.
f.babalhavaeji@gmail.com
۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران، (نویسنده مسئول)
zh.abolfathi@gmail.com
3. <http://www.tebyan.net/index.aspx?pid=2241>
- تاریخ دسترسی: ۹۱/۰۱/۲۰
4. Om Prakash, Agrawal
5. <http://gss-tpnu.blogfa.com/post-42.aspx>
- تاریخ دسترسی: ۹۱/۰۱/۲۰

۱۳۸۸). از این رو، اقدامات پیشگیری و حذف یا کاهش اثرات، به کارگیری و ارتقای امکانات و تجهیزات موجود جهت آمادگی و مقابله با حوادث، پیش بینی و تأمین نیازهای اساسی و اضطراری و از قبل سازمان یافته و افزون بر آن، حفظ سلامت، ایمنی، و بازگرداندن شرایط به حالت عادی ضرورتی امکان پذیر است که باید در برنامه کار سازمان های متولی از جمله سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی، و گردشگری- که متولی امر حفاظت و نگهداری میراث باستانی ایران است- قرار گیرد.

در این شرایط، نگاهی اجمالی به بناهای موزه ها در سراسر کشور، روشن می سازد که بیشتر موزه های کشور، بناهایی با کاربری اولیه غیرموزه ای هستند و در بناهایی مستقرند که قبل از قرن ۱۴ ق. ساخته شده و خود بناها، ارزش تاریخی و فرهنگی دارند که با تبدیل به موزه، تغییر کاربری یافته اند (بحرالعلوم و دیگران، ۱۳۷۸).

در دنیای امروز، بسیاری از سازمان ها، به دلیل کم توجهی به محیط و نداشتن برنامه شناسایی و مدیریت بر آن، دچار شوک و بحران می شوند. بروز شوک و بحران می تواند فعالیت های جاری یک سازمان را مختل کرده و منافع و اعتبار آتی آن را به خطر اندازد. از این رو، مدیریت خطر به عنوان ابزاری جهت حفظ منافع و اعتبار سازمان ها مطرح شده است. هر سازمان کوچک یا بزرگ، دولتی یا خصوصی، از ریسک خطر گریزان است. بنابراین، سازمان های امروزی، پیش از مواجهه با بحران، باید زمان و منابعی را برای برنامه های مدیریت بحران اختصاص دهد (ناصحی فرد، ۱۳۸۰). مدیریت جامع بحران برای بهره گیری گسترده از عوامل مؤثر در بهینه سازی اقدامات و کاهش خسارات ناشی از خطر و مقابله هوشمندانه و برنامه محور با آن پدید آمده است (علایی، ۱۳۸۸).

به طور خلاصه باید گفت که بحران به صورت بخش جدایی ناپذیر و طبیعی حیات سازمان ها و جوامع امروز در آمده است. بحران ها دیگر ویژگی غیرعادی، کمیاب، و اتفاقی برای جامعه جهانی تلقی نمی شود، بلکه در تار و پود جوامع مدرن رخنه کرده است. همه سازمان ها هر روز و هر لحظه تحت تأثیر خطرهای کوچک و بزرگ قرار دارند. بنابراین، مدیران سازمان ها باید پیوسته آماده رویارویی با بحران ها باشند و برای پیشگیری یا کاستن تأثیر بحران بر سازمان های خود چاره اندیشی کنند (یقین لو و خلیلی عراقی، ۱۳۸۶).

همانگونه که اشاره شد با توجه به موقعیت ایران در بین ده کشور بلاخیز جهان و نیز غنا و گستردگی اشیای موزه ای در سراسر کشور و اهمیت حفظ و نگهداری این مجموعه های ارزشمند همواره این سؤال مطرح بوده است که بهترین روش برای حفظ و نگهداری از مجموعه های موزه ای با توجه به شرایط خاص کشور چیست؟ پژوهش حاضر به منظور پاسخ به این پرسش طرح ریزی شده است. بدین منظور، این

پژوهش در نظر دارد وضعیت مدیریت خطر در موزه‌های تابعه سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی، و گردشگری را مورد ارزیابی قرار دهد تا با توجه به بحران‌پذیر بودن کشور احتمالاً دورنمایی جهت مقابله با خطرها ایجاد کند.

پرسش‌های پژوهش

موزه‌های مورد پژوهش بیشتر حاوی چه نوع اطلاعاتی (اشیای موزه‌ای) هستند؟
وضعیت ساختمان موزه‌های مورد پژوهش چگونه است؟
اصلی‌ترین خطرهای رو در روی موزه‌های مورد پژوهش کدام‌اند؟
تا چه میزان موزه‌های مورد پژوهش از برنامه‌های کنترل خطر استفاده می‌کنند؟
مدیران و کارمندان موزه‌های میراث فرهنگی تا چه میزان از برنامه‌های آموزشی در حوزه مدیریت خطر استفاده کرده‌اند؟
مشکلات و موانع موجود مدیریت خطر در موزه‌های سازمان میراث فرهنگی چیست؟

پیشینه پژوهش

نگاهی به منابع اطلاعاتی معتبر همچون مقالات مجلات و پایان‌نامه‌ها نشان می‌دهد که هیچ پژوهشی دقیقاً به بررسی وضعیت مدیریت خطر در موزه‌های ایران نپرداخته است، لذا مواردی که با پژوهش حاضر نزدیکی بیشتری دارد و در راستای هدف پژوهش حاضر است ارائه می‌شود:

حمزه (۱۳۸۵)، در پژوهش خود با عنوان «ساماندهی، طبقه‌بندی و اولویت‌های حفاظتی در مخزن آثار گنجینه میراث فرهنگی زنجان»، به بررسی مخازن موزه‌ها، شیوه‌های مدیریت، ذخیره‌سازی مجموعه‌ها و عوامل آسیب‌رسان به آنها پرداخته است.

ویسی (۱۳۸۸)، در پایان‌نامه خود با عنوان «حفاظت از مجموعه‌های موزه‌ای در شرایط بحران با نگاه ویژه به زلزله: مطالعه موردی موزه سنندج»، به ارزیابی و ثبت وضعیت موجود موزه‌ها (مطالعه موردی موزه سنندج) از نظر شرایط حفاظتی پرداخت. نتایج این تحقیق نشان داد که اشیای موزه سنندج با توجه به زلزله‌خیز بودن ایران از جمله منطقه سنندج و با توجه به اینکه ساختمان‌های موزه‌ای ایران با کاربری اولیه غیرموزه‌ای هستند از نظر شرایط حفاظتی با شرایط استاندارد فاصله دارند.

حکمت (۱۳۸۹)، در پایان‌نامه خود با عنوان «مدیریت بحران موزه در دنیا و ارایه راهکار برای موزه در ایران (با تأکید بر زلزله)»، به مرور مطالعات مرتبط با نظام‌های مدیریت بحران موزه در دنیا پرداخت. نتایج پژوهش نشان داد که در بررسی‌هایی که بر روی

نظام‌های مدیریت بحران در دنیا و مجامع بین‌المللی صورت گرفته بیشتر به اهمیت ویژه حفاظت پیشگیرانه و پیشگیری و مقاوم‌سازی به منظور کاهش تهدید در موزه‌ها تأکید دارند. همچنین، این نظام‌ها رویکردی آموزش محور را دنبال می‌کنند.

میور^۱ و شنتن^۲ (۲۰۰۲)، در پژوهشی با عنوان «اگر بدترین اتفاق بیفتد: اثربخشی و استفاده از برنامه‌های خطر در کتابخانه‌ها و آرشیوها» به بررسی میزان اثربخشی و استفاده از برنامه‌های کنترل بحران در کتابخانه‌ها و مراکز آرشیوی انگلستان پرداخته‌اند. در این پژوهش نمونه‌گیری انجام شد و سازمان‌هایی که برنامه خطر توسعه یافته داشتند انتخاب شدند. این نمونه‌ها شامل دو کتابخانه دانشگاهی بزرگ، یک کتابخانه تخصصی کوچک دانشگاهی، یک کتابخانه و یک آرشیو خاص و دو مرکز آرشیوی بود. طبق بررسی انجام شده تمامی این مراکز با بحران‌هایی نظیر سیل، آتش‌سوزی و آفاتی مانند بید روبه‌رو بودند. برای آگاهی از اطلاعات مجموعه، به‌طور رو در رو با آنها مصاحبه شد. این پژوهش توصیفی بوده و از روش مصاحبه استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان داد که تنها ۲۰ درصد از پاسخ‌دهندگان از چنین برنامه‌هایی به‌طور مؤثر استفاده کرده‌اند.

وارلاموف^۳ و پلاسارد^۴ (۲۰۰۴)، در پژوهشی کمی با روش پیمایشی با عنوان «بررسی برنامه‌ریزی برای خطر در کتابخانه‌های ملی»، با هدف شناخت تعداد کتابخانه‌های ملی که برنامه کنترل خطر دارند با همکاری ایفلا پک^۵ به ۱۷۷ کتابخانه ملی پرسش‌نامه ارسال کردند و ۴۱ درصد پرسش‌نامه‌ها از ۷۳ کتابخانه ملی دریافت شد. نتایج پژوهش نشان داد از این میان تعداد ۳۹ کتابخانه ملی، یعنی حدود ۵۳ درصد آنها، برنامه کنترل خطر داشتند. ماتیزو^۶، اشمیت^۷ و تولز^۸ (۲۰۰۹)؛ در پژوهشی با عنوان «مدیریت خطر در آرشیوها، کتابخانه‌ها و موزه‌ها»، به بررسی مدیریت خطر در موزه‌ها، آرشیوها، و کتابخانه‌های انگلستان پرداخته‌اند. گردآوری داده‌ها از طریق توزیع پرسش‌نامه میان مراکز مذکور در انگلستان و نیز از طریق مصاحبه حضوری انجام شد. از بین ۱۹۸۶ پرسش‌نامه، ارسال شده تعداد ۶۳۵ عدد یعنی چیزی حدود ۳۲ درصد از مراکز فوق پرسش‌نامه‌ها را تکمیل کرده و باز پس فرستادند. از این میان، ۳۲ درصد از آرشیوها، ۳۳ درصد از کتابخانه‌ها، و ۳۱ درصد از موزه‌ها پرسش‌نامه‌ها را پس فرستادند.

نتایج پژوهش نشان داد که بیش از نیمی از مدیران مراکز مورد پژوهش (۵۶ درصد) اطلاع داده بودند که مرکز آنها دارای برنامه مدون کنترل خطر است و تقریباً دو سوم (۶۵ درصد) از برنامه‌های مدون کنترل خطر آنها طی ۱۲ ماه گذشته به‌روز شده بودند. همچنین، بیشتر آنها (۸۳ درصد) از مدیران در مراکز خود تجربه مواجهه با خطر را داشتند که برنامه کنترل خطر در زمان وقوع خطر بسیار مؤثر بوده است. همچنین، در رابطه با بحث

1. Muir, Adrienne
2. Shenton, Sarah
3. Varlamoff, M.-T
4. Plassard, Marie-France
5. IFLA-PAC: Core Programme on Preservation and Conservation
6. Matthews, Graham
7. Smith, Yvonne
8. Knowles, Gemma

بیمه تقریباً دو سوم مدیران اذعان کردند که مرکز آنها بیمه شده است که از این میان، سهم موزه‌ها ۷۴ درصد، کتابخانه‌ها ۶۶ درصد، و سهم آرشیوها نیز ۴۸ درصد بوده است.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر، از نوع توصیفی و به روش پیمایشی انجام شده است. جامعه پژوهش را آن دسته از موزه‌ها تشکیل می‌دهند که زیر نظر سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری مشغول به کار هستند. پس از بررسی، ۸۰ موزه فعال شناسایی شد که جامعه پژوهش را تشکیل داده‌اند. به منظور گردآوری اطلاعات از پرسشنامه استفاده شده است که توسط مسئولان موزه‌ها تکمیل شد. تدوین پرسشنامه، براساس اهداف پژوهش طراحی شده است. برای بررسی روایی آن از نظر متخصصان و صاحب‌نظران موزه و برخی استادان علم اطلاعات و دانش‌شناسی استفاده شد. بنابراین، روایی ابزار پژوهش حاضر صوری است. به منظور سنجش پایایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که میزان آن ۸۵ درصد است. تحلیل داده‌های پرسشنامه با استفاده از نسخه بیست نرم‌افزار اس.پی. اس. اس. انجام شد و با استفاده از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی اطلاعات به دست آمده در قالب جدول ارائه گردید.

یافته‌های پژوهش

پرسش نخست پژوهش: موزه‌های مورد پژوهش بیشتر حاوی چه نوع اطلاعاتی (اشیای موزه‌ای) هستند؟

موجود در موزه		اشیا
تعداد موزه	درصد	
۱۶	۲۶/۶۶	نقائش
۱۸	۳۰	کتیبه
۱	۱/۶۶	اسکناس
۱۰	۱۶/۶۶	فرش
۱۴	۲۳/۳۴	سکه
۲	۳/۳۳	فیلم
۱۱	۱۸/۳۳	اسلحه سرد و گرم
۰	۰	لوازم پزشکی
۶	۱۰	چرم
۳۴	۵۶/۶۶	آثار فلزی

جدول ۱

توزیع فراوانی برحسب اشیای موجود در موزه

موجود در موزه		اشیا
درصد	تعداد موزه	
۲۶/۶۶	۱۶	نسخه خطی
۳/۳۳	۲	ساز
۲۳/۳۴	۱۶	پارچه
۳۶/۶۶	۲۲	شیشه
۰	۰	وسایل ارتباطی
۱۳/۳۳	۸	مهر
۱/۶۶	۱	تمبر
۵۰	۳۰	سفال
۱۱/۶۶	۷	سند
۰	۰	دوربین
۶/۶۶	۴	ساعت
۱/۶۶	۱	گلیم
۱/۶۶	۱	تاکسی درمی
۱/۶۶	۱	نشان و مدال
۰	۰	خودروهای موتوری
۲۸/۳۳	۱۷	عاج
۱۱/۶۶	۷	مبلهان و اشیای تزئینی
۳/۳۳	۲	اشیاء مردم شناسی
۳/۳۳	۲	زیلو

ادامه جدول ۱

توزیع فراوانی برحسب اشیای موجود در موزه

همانطورکه در جدول ۱ مشاهده می‌شود، بیشترین اشیای موجود در موزه‌ها عبارت‌اند از: آثار فلزی (۵۶/۶۶ درصد)، سفال (۵۰ درصد)، شیشه (۳۶/۶۶)، کتیبه (۳۰ درصد)، عاج (۲۸/۳۳)، نقاشی (۲۶/۶۶ درصد)، و نسخه خطی (۲۶/۶۶ درصد).

پرسش دوم پژوهش: وضعیت ساختمان موزه‌های مورد پژوهش چگونه است؟

مؤلفه	گویه‌ها	فراوانی	درصد
تعداد ساختمان‌های مجموعه موزه	یک ساختمان	۵۸	۹۶/۷
	دو ساختمان	۲	۳/۳
	جمع	۶۰	۱۰۰
عمر ساختمان اصلی موزه	بین ۱ تا ۵ سال	۲	۳/۳
	بین ۶ تا ۱۰ سال	۲	۳/۳
	بین ۱۱ تا ۱۵ سال	۴	۶/۷
	بین ۲۱ تا ۲۵ سال	۴	۶/۷
	بیشتر از ۳۰ سال	۴۸	۸۰
جمع	۶۰	۱۰۰	
ساختمان موزه از جهت اثر تاریخی یا ثبت ملی	بلی	۳۶	۶۰
	خیر	۲۰	۳۳/۳
	جمع	۵۶	۹۳/۳
وضعیت بیمه ساختمان موزه	بلی	۳	۵ درصد
	خیر	۵۵	۹۱/۷
	بی جواب	۲	۳/۳
	جمع	۶۰	۱۰۰
وجود یا عدم راه‌های خروج اضطراری برای ساختمان موزه	بلی	۲۵	۴۱/۷
	خیر	۳۵	۵۸/۳
	جمع	۶۰	۱۰۰

جدول ۲

توزیع فراوانی برحسب تعداد، عمر، اثر تاریخی، بیمه و وجود یا عدم راه‌های خروج اضطراری ساختمان موزه

همانطور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود ۹۶/۷ درصد موزه‌ها دارای تنها یک ساختمان هستند و تنها ۳/۳ درصد دارای دو ساختمان هستند. ۸۰ درصد مدعی شدند که عمر ساختمان اصلی موزه بیش از ۳۰ سال است. ۶۰ درصد افراد اظهار داشته‌اند که ساختمان موزه جزء آثار تاریخی بوده یا ثبت ملی شده است. در حالی که ۳۳/۳ درصد بر عدم این موضوع اشاره داشته‌اند. ۹۱/۷ درصد پاسخگویان مدعی شدند که ساختمان موزه بیمه نشده است و تنها ۵ درصد بر بیمه ساختمان موزه اذعان داشتند. ۵۸/۳ درصد پاسخگویان مدعی شدند که ساختمان موزه راه‌های خروج اضطراری ندارد و ۴۱/۷ درصد بر وجود راه‌های خروج اضطراری برای ساختمان موزه اذعان داشتند.

پرسش سوم پژوهش: اصلی ترین خطرهای رود در روی موزه‌های مورد پژوهش کدام‌اند؟

جهت یافتن پاسخ این پرسش سه مؤلفه واقع شدن موزه در منطقه خطرزا، نوع خطرهای تهدیدزا برای موزه، و احتمال وقوع خطر مورد بررسی قرار گرفت. طبق بررسی انجام شده در نقشه‌های زمین‌شناسی تمامی (۱۰۰ درصد) موزه‌های مورد پژوهش در مناطق خطرزا قرار گرفته‌اند.

گزینه‌ها	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
طبیعی و غیرطبیعی	۵۷	۹۵ درصد	۹۶/۶	۱۰۰
بی جواب	۳	۵ درصد		
جمع	۶۰	۹۸/۳	۱۰۰ درصد	

جدول ۳

توزیع فراوانی برحسب نوع خطرهای مورد تهدید برای موزه‌ها

همانطور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود نتایج تجزیه و تحلیل نشان داد که ۹۵ درصد موزه‌های مورد پژوهش در منطقه‌ای واقع شده‌اند که مورد تهدید بلایای طبیعی یا دیگر انواع خطرها هستند.

نوع خطر	میزان تهدید در موزه	
	تعداد موزه	درصد
آتش‌سوزی	۵۷	۹۵
آفات	۲۲	۳۶/۶۶
آلودگی هوا	۲۱	۳۵
امواج جزر و مدی	۱	۱/۶۶
انفجار	۰	۰
انفجار آتشفشان	۱	۱/۶۶
باران سیل آسا	۵	۸/۳۳
تروریسم	۰	۰

جدول ۴

توزیع فراوانی برحسب سوانح احتمالی برای موزه‌ها

میزان تهدید در موزه		نوع خطر
درصد	تعداد موزه	
۵	۳	جنگ
۰	۰	رائش زمین
۱۰۰	۶۰	زلزله
۹۳/۳۳	۵۶	سرقت
۰	۰	سونامی
۱۱/۶۶	۷	سیل
۱/۶۶	۱	شکسته شدن لوله و فاضلاب
۸/۳۳	۵	طوفان، گردباد، تندباد
۰	۰	کشمکش‌های داخلی
۰	۰	کولاک
۵۵ درصد	۳۳	وندالیسم

ادامه جدول ۲

توزیع فراوانی برحسب تعداد، عمر، اثر تاریخی، بیمه، و وجود یا عدم راه های خروج اضطراری ساختمان موزه

۱. وندالیسم به معنای تخریب کنترل نشده اشیاء و آثار فرهنگی با ارزش یا اموال عمومی است که یک ناهنجاری اجتماعی به حساب می‌آید و دلایل متعددی برای آن عنوان می‌کنند (محسنی تیریزی، ۱۳۸۴).

همانطور که در جدول ۴ مشاهده می‌شود در مورد مؤلفه سوم «احتمال وقوع خطر» از بین سوانح احتمالی ذکر شده توسط پاسخگویان سوانح احتمالی به ترتیب اولویت عبارت‌اند از: زلزله (۱۰۰ درصد)، آتش‌سوزی (۹۵ درصد)، سرقت (۹۳/۳۳ درصد)، وندالیسم (۵۵ درصد)، آفات (۳۶/۶۶ درصد)، و آلودگی هوا (۳۵ درصد).

پرسش چهارم پژوهش: موزه‌های مورد پژوهش تا چه میزان از برنامه‌های کنترل خطر استفاده می‌کنند؟

گزینه‌ها	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
خیر	۴۲	۷۱/۷	۷۴/۱	۷۴/۱
در حال تدوین	۱۵	۲۵ درصد	۲۵/۹	۱۰۰
جمع	۵۸	۹۶/۷	۱۰۰	
بی جواب	۲	۳/۳		
جمع	۶۰	۱۰۰		

جدول ۵

توزیع فراوانی برحسب وجود برنامه مدون کنترل خطر

همانطور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود ۷۱/۷ درصد اشاره کردند که موزه آنها برنامه مدون کنترل خطر ندارند و ۲۵ درصد نیز اذعان کردند که در حال تدوین برنامه کنترل خطر هستند.

گزینه‌ها	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
نبود نیروی انسانی مناسب و فقدان الگو برای نوشتن برنامه	۱	۱/۷	۲	۲
نبود منابع مالی و فقدان الگو برای نوشتن برنامه	۳	۵	۶	۸
نبود منابع مالی و فقدان برنامه برای اجرای آن	۱	۱/۷	۲	۱۰
نبود نیروی انسانی مناسب و فقدان الگو برای نوشتن برنامه و نبود منابع مالی	۳	۵	۶	۱۶
نبود نیروی انسانی مناسب و فقدان الگو برای نوشتن برنامه و فقدان برنامه برای اجرای آن	۱	۱/۷	۲	۱۸
نبود منابع مالی و فقدان الگو برای نوشتن برنامه و فقدان برنامه برای اجرای آن	۳۳	۸۳/۳	۴۶	۶۴
نبود نیروی انسانی مناسب و نبود منابع مالی و فقدان الگو برای نوشتن برنامه و فقدان برنامه برای اجرای آن	۱۸	۳۰	۳۶	۱۰۰
جمع	۵۰	۸۳/۳	۱۰۰	
بی جواب	۱۰	۱۶/۷		
جمع	۶۰	۱۰۰		

جدول ۶

توزیع فراوانی برحسب دلایل نداشتن برنامه مقابله با خطر

همچنین، چنانچه در جدول ۶ مشاهده می‌شود در پاسخ به پرسش دلایل اصلی نداشتن برنامه مقابله با خطر کدام‌اند؟ بیشتر پاسخگویان (۸۳/۳ درصد) مدعی شدند که دلیل اصلی نداشتن برنامه مقابله با خطر در موزه آنها نبود منابع مالی، فقدان الگو برای نوشتن برنامه، و فقدان برنامه برای اجرای آن دانسته‌اند؛ و ۳۰ درصد پاسخگویان نیز نبود نیروی انسانی مناسب، نبود منابع مالی، فقدان الگو برای نوشتن برنامه، و فقدان برنامه برای اجرای آن را از دلایل نداشتن برنامه مقابله با خطر دانسته‌اند. اطلاعات تفصیلی درباره سایر دلایل عدم برنامه مقابله با خطر در جدول ۶ نشان داده شده است.

پرسش پنجم پژوهش: مدیران و کارمندان موزه‌های میراث فرهنگی تا چه میزان از برنامه‌های آموزشی در حوزه مدیریت خطر استفاده کرده‌اند؟

زمینه آموزشی	آموزش دریافتی				آموزش مورد نیاز		
	مدیر	سایر کارمندان	مدیر و سایر کارمندان	بی‌جواب	مدیر	سایر کارمندان	مدیر و سایر کارمندان
منابع کمکی و پشتیبانی	۱/۷	۰	۰	۹۸/۳	۸۶/۷	۰	۲/۳
تدوین طرح کنترل خطر	۱۸/۳	۰	۰	۸۱/۷	۷۰	۱۱/۷	۱۶/۷
ارزیابی خطر	۴۶/۷	۰	۱۱/۷	۴۱/۷	۴۶/۷	۰	۱۳/۳
لیمنی	۶۵	۱۰	۱۰	۲۵	۱/۷	۶۳/۳	۱۳/۳
بیمه	۱۱/۷			۸۸/۳	۸۶/۷		۱۳/۳
انتخاب و آموزش تیم پاسخ به خطر	۱۵			۸۵	۷۰		۱۸/۳
توسعه برنامه‌های آموزش کارکنان	۵			۹۵	۹۰		۶/۷
ساماندهی و نجات مواد و اشیای آسیب دیده	۳۰			۶۶/۷	۲۸/۳		۶۸/۳
بهداشت و ایمنی	۵۲/۳			۱۲/۳	۱/۷	۵۰	۲۰
تداوم ارائه خدمات و دسترسی	۱/۷			۹۸/۳	۸۰		۳/۳
توسعه شبکه‌های همکاری	۶/۷			۹۳/۳	۸۲/۳		۸/۳
ارتباطات مؤثر در مواقع اضطراری	۴۵ درصد			۵۱/۷	۱۱/۷	۴۳/۳	۶/۷
مشاوره	۳/۳	۱/۷		۹۵	۹۱/۷		۶/۷

جدول ۷

توزیع فراوانی برحسب آموزش‌های دریافت شده یا مورد نیاز

آموزش مورد نیاز				آموزش دریافتی				زمینه آموزشی
بی جواب	مدیر و سایر کارمندان	سایر کارمندان	مدیر	بی جواب	مدیر و سایر کارمندان	سایر کارمندان	مدیر	
۲۶/۷	۱/۷	۱/۷	۷۰	۷۳/۳			۲۶/۷	جنبه های مالی مدیریت خطر
۱۱/۷	۷۶/۷	۶/۷	۵	۸۳/۳	۱۰		۶/۷	انجام تمرینات و مانور مواقع خطر
۶۵	۳/۳		۳۱/۷	۴۰			۶۰	تعیین تجهیزات ایمنی برای مجموعه موزه
۲۸/۳	۱۳/۳	۵۵	۳/۳	۲۰	۱۶/۷		۳۱/۷	آشنایی با اصول و استانداردهای مدیریت خطر
۶۵	۳/۳	۳۰	۱/۷	۶/۷	۶۱/۷		۶۳/۳	آشنایی با اصول و برنامه های حفاظت پیشگیرانه
۴۱/۷		۱/۷	۵۶/۷	۶۳/۳			۲۶/۷	تعیین مقررات برای مجموعه موزه

ادامه جدول ۷

توزیع فراوانی بر حسب آموزش های دریافت شده یا مورد نیاز

همانطور که نتایج جدول ۷ نشان می دهد، در بخش آموزش های دریافت شده توسط مدیر، به ترتیب، ایمنی با ۶۵ درصد و آشنایی با اصول و برنامه های حفاظت پیشگیرانه با ۶۳/۳ درصد بیشترین آموزش های دریافتی توسط مدیران بوده است. در خصوص آموزش های دریافتی توسط مدیر و کارمندان، به ترتیب، اولویت مؤلفه ساماندهی و نجات مواد و اشیای آسیب دیده با ۶۶/۷ درصد و آشنایی با اصول و برنامه های حفاظت پیشگیرانه با ۶۱/۷ درصد بوده است. در مورد آموزش های مورد نیاز مدیران، به ترتیب، مشاوره با ۹۱/۷ درصد و برنامه آموزش کارکنان با ۹۰ درصد اشاره کردند. در بخش آموزش مورد نیاز کارمندان، به ترتیب، ایمنی با ۶۳/۳ درصد و آشنایی با اصول و استانداردهای مدیریت خطر با ۵۵ درصد بوده است. در بخش آموزش مورد نیاز مدیر و کارمندان، به ترتیب، مورد انجام تمرینات و مانور مواقع خطر با ۷۶/۷ درصد و ارزیابی خطر با ۴۰ درصد بیشترین آموزش های مورد نیاز مدیران و کارمندان بوده است.

پرسش ششم پژوهش: مشکلات و موانع موجود مدیریت خطر در موزه های سازمان میراث فرهنگی چیست؟

جهت یافتن پاسخ این پرسش سه مؤلفه مورد بررسی قرار گرفت که نتایج آنها در جدول ۸ نشان داده شده است.

عمل	کاملاً موافقم	موافقم	نه موافقم و نه مخالفم	مخلفم	کاملاً مخالفم
«فشارهای سایر خدمات زمان کمی برای اجرای آن (مدیریت خطر) می‌گذارد.»	۰	۳/۳	۸/۳	۶۸/۳	۲۰
«دانش و مهارت کافی برای اجرای آن در موزه وجود دارد.»	۰	۱۵	۳۳/۳	۴۰	۱۰
«کارمندان ما به اندازه‌ی کافی نیست.»	۸/۳	۶/۷	۴۰	۴۲/۳	۰
«نظم موجود رضایت بخش است.»	۰	۲۰	۲۵	۵۳/۳	۰
«مدیریت ارشد آن را به‌عنوان یک اولویت در نظر نمی‌گیرد.»	۱۰	۶۲/۳	۲۵	۰	۰
«بودجه‌ی کافی برای اختصاص دادن به آن (مدیریت خطر) وجود ندارد.»	۳۳/۳	۶۱/۷	۳/۳	۰	۰
«آموزش ارائه شده برای آن کافی است.»	۶/۷	۶/۷	۱۳/۳	۶۲/۳	۸/۳
«طراحی یا نگهداری از ساختمان‌ها اجرای آن را مشکل کرده است.»	۰	۲۰	۳۸/۳	۳۸/۳	۱/۷

جدول ۸

توزیع فراوانی برحسب نگرش درباره‌ی مدیریت خطر مؤثر در موزه

همانطور که مشاهده می‌شود، جدول ۸ حاوی نظر مسئولان درباره‌ی گویه‌های مختلف مدیریت خطر مؤثر در موزه است. اطلاعات جدول ۸ نشان می‌دهد که بیشتر آنها عوامل مطرح شده در این جدول را به‌عنوان مؤثر مدیریت خطر در موزه می‌دانند. چنانکه ۶۸/۳ درصد مدیران و مسئولان با این نظر که «فشارهای سایر خدمات زمان کمی برای اجرای مدیریت خطر می‌گذارد» مخالف بودند و ۶۳/۳ درصد مدیران و مسئولان موزه‌ها با این نظر که «مدیریت ارشد، مدیریت خطر را به‌عنوان یک اولویت در نظر نمی‌گیرد» موافق بودند. اطلاعات تفصیلی درباره‌ی سایر عوامل مدیریت خطر مؤثر در جدول ۸ نشان داده شده است.

عمل	خیلی مهم	نسباً مهم	نه خیلی مهم، نه کم اهمیت	کم اهمیت	مهم نیست
تهدیدهای تروریستی	۰	۰	۲۰	۵	۲۸/۳
وندالیسم	۰	۲۸/۳	۶۲/۳	۱/۷	۶/۷
آماده سازی برنامه کنترل خطر (سوانح)	۸۵	۱۵	۰	۰	۰
بررسی برنامه کنترل خطر (سوانح)	۸۶/۷	۱۳/۳	۰	۰	۰

جدول ۹

توزیع فراوانی برحسب عوامل مؤثر بر مدیریت خطر مؤثر در موزه

عامل	خیلی مهم	نسبتاً مهم	نه خیلی مهم، نه کم اهمیت	کم اهمیت	مهم نیست
ارتباط با برنامه ریزان شرایط اضطراری شهری	۶۳/۳	۳۳/۳	۳/۳	۰	۰
شرایط ساختمان‌های موزه	۴۰	۵۵	۵	۰	۰
شرایط وسایل و تجهیزات موزه	۲۱/۷	۷۳/۳	۵	۰	۰
در دسترس بودن وسایل و تجهیزات	۲۸/۳	۶۱/۷	۱۰	۰	۰
مسائل ایمنی و بهداشت	۱۸/۳	۷۳/۳	۸/۳	۰	۰
بیمه	۷۱/۷	۲۸/۳	۰	۰	۰
مسائل امنیتی	۹۸/۳	۱/۷	۰	۰	۰
آموزش	۶۵	۳۳/۳	۱/۷	۰	۰
توسعه شبکه‌های منطقه‌ای پشتیبانی	۶/۷	۵	۳۳/۳	۲۵	۴۰

ادامه جدول ۹

توزیع فراوانی برحسب عوامل مؤثر بر
مدیریت خطر مؤثر در موزه

برای یافتن جواب پرسش هفتم این پژوهش پرسش دیگری با این مضمون مطرح شد که: در حال حاضر، با توجه به مدیریت مؤثر خطر در موزه شما عوامل زیر چقدر مهم هستند؟ همانطور که مشاهده می‌شود جدول ۱۰ حاوی نظر پاسخگویان درباره هر یک از گویه‌های عوامل مؤثر بر مدیریت خطر مؤثر در موزه است. اطلاعات جدول ۱۰ نشان می‌دهد که بیشتر عوامل ذکر شده در این جدول از دیدگاه مدیران و مسئولان موزه‌ها عوامل مهم و نسبتاً مهم هستند.

عمل	بسیار زیاد	زیاد	تا اندازه‌ای	کم	بسیار کم
تهدیدهای ترویرستی	۱۰	۳۶/۷	۵	۰	۰
وندالیسم	۱۱/۷	۴۶/۷	۳۶/۷	۱/۷	۰
آماده‌سازی برنامه کنترل خطر (سوانح)	۰	۰	۲۸/۳	۶۵	۵
بررسی برنامه کنترل خطر (سوانح)	۰	۰	۲۰	۷۳/۳	۵
ارتباط با برنامه‌ریزان شرایط اضطراری شهری	۰	۱/۷	۱۵	۷۶/۷	۵
شرایط ساختمان‌های موزه	۳/۳	۶/۷	۷۶/۷	۸/۳	۳/۳
شرایط وسایل و تجهیزات موزه	۱/۷	۵	۸۱/۷	۶/۷	۳/۳
در دسترس بودن وسایل و تجهیزات	۱/۷	۶/۷	۴۰	۵۶/۷	۳/۳
مسائل ایمنی و بهداشت	۳/۳	۲۱/۷	۵۸/۳	۱۳/۳	۱/۷
بیمه	۰	۰	۱/۷	۸۷/۳	۸/۳
مسائل امنیتی	۳۵	۵۱/۷	۵	۵	۰
آموزش	۰	۰	۳۰	۶۱/۷	۶/۷
توسعه شبکه‌های منطقه‌ای پشتیبانی	۰	۰	۵	۲۱/۷	۷۱/۷

جدول ۱۰

توزیع فراوانی برحسب میزان رضایت از
اجرای مدیریت خطر مؤثر در موزه

سؤال دیگری که در این بخش مطرح شد این بود که: در حال حاضر، اجرای مدیریت خطر در موزه شما چقدر رضایت بخش است؟ جدول ۱۱ نظر پاسخگویان درباره هر یک از گویه‌های میزان رضایت از اجرای مدیریت خطر مؤثر در موزه است. همانطور که مشاهده می‌شود بیشتر مدیران و مسئولان با توجه به عوامل موجود در جدول از اجرای مدیریت خطر در موزه خود ناراضی یا تا اندازه‌ای راضی بودند.

نتایج تفسیر این سؤال پژوهش حاکی از آن است که مشکلات و موانع فراوانی در مورد اجرای مدیریت خطر وجود دارد. بیشتر مسئولان از شرایط نامطلوب مدیریت خطر ناراضی بودند.

• عدم آموزش‌های لازم و مستمر در زمینه مدیریت خطر برای مدیران و کارکنان موزه‌ها،

- عدم پوشش بیمه ساختمان و مجموعه موزه‌ها،
- عدم برنامه مدون کنترل خطر،
- عدم ارتباط مؤثر و مستمر با افراد و سازمان‌های متخصص و خدمات تخصصی آنها در حوزه مدیریت خطر،
- عدم پیش‌بینی بودجه لازم برای مبحث مدیریت خطر، و
- عدم دانش و مهارت کافی در این حوزه از جمله مشکلات و موانعی بود که پس از تجزیه و تحلیل این سؤال به دست آمد.

نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش حاکی از آن است که بیشترین اشیای موجود در موزه‌ها عبارت‌اند از: آثار فلزی، سفالین، شیشه‌ای، کتیبه، عاج، نقاشی، و نسخه خطی.

در خصوص وضعیت ساختمان موزه‌ها: نتایج نشان داد ۹۶/۷ درصد موزه‌ها تنها دارای یک ساختمان هستند و تنها ۳/۳ درصد دارای دو ساختمان هستند. عمر ساختمان بیش از دو سوم (۸۰ درصد) موزه‌ها بیش از ۳۰ سال است. ساختمان ۶۰ درصد موزه‌ها جزء آثار تاریخی بوده یا ثبت ملی شده است. ۹۱/۷ درصد ساختمان موزه‌های مورد پژوهش فاقد پوشش بیمه‌ای هستند. همچنین، ۵۸/۳ درصد از ساختمان موزه‌ها راه‌های خروج اضطراری ندارد و ۴۱/۷ درصد آنها دارای راه‌های خروج اضطراری هستند.

در مورد مهمترین خطرهای رودرروی موزه‌ها نتایج نشان داد که تمامی (۱۰۰ درصد) درصد موزه‌های مورد پژوهش در منطقه‌ای واقع شده‌اند که مورد تهدید بلایای طبیعی یا دیگر انواع خطرها هستند، که از این میان ۹۵ درصد آنها هم در معرض خطرهای طبیعی و هم غیرطبیعی هستند. از نظر احتمال وقوع سوانح در موزه نیز بیشتر سوانح عبارت‌اند از: زلزله، آتش‌سوزی، سرقت، وندالیسم، آفات، و آلودگی هوا. نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش ویسی (۱۳۸۸)، قابل مقایسه است که مجموعه‌های موزه‌ای را در شرایط زلزله با روش توصیفی مورد بررسی قرار داده است. همچنین، میور و شنتن (۲۰۰۲)، نوع خطرهای رودرروی مراکز مورد بررسی خود را سیل، آتش‌سوزی، و آفاتی مانند بید ذکر کردند.

در بحث وجود برنامه مدون کنترل خطر در موزه نتایج حاکی از آن است که ۴۳ مرکز معادل ۷۱/۷ درصد اشاره کردند موزه آنها برنامه مدون کنترل خطر ندارند، ۲۵ درصد نیز اذعان کردند که در حال تدوین برنامه کنترل خطر هستند. در ضمن این برنامه کنترل خطر هم شامل ساختمان و هم شامل مجموعه موزه می‌شود. در مقایسه با پژوهش حاضر، نتایج پژوهش میور و شنتن (۲۰۰۲)، نشان می‌دهد که تنها (۲۰ درصد) درصد از مراکز

مورد بررسی از برنامه‌های کنترل خطر به‌طور مؤثر استفاده کرده‌اند. در حالیکه وارلاموف و پلاسار (۲۰۰۴)، به این نتیجه رسیده‌اند که از میان ۱۷۷ کتابخانه ملی مورد پژوهش آنها ۵۳ درصد برنامه کنترل خطر دارند. در این رابطه، متیوز، اسمیت و نولز (۲۰۰۷)، با بررسی مدیریت خطر در آرشیوها، کتابخانه‌ها و موزه‌های انگلستان به این نتیجه رسیده‌اند که از بیش از نیمی از مراکز مورد بررسی (۵۶ درصد) برنامه مدون کنترل خطر دارند.

دلایل اصلی نداشتن برنامه مقابله با خطر نتایج نشان داد بیشتر موزه‌ها (۸۳/۳ درصد) مدعی شدند که دلیل اصلی نداشتن برنامه مقابله با خطر در موزه آنها نبود منابع مالی، فقدان الگو برای نوشتن برنامه و فقدان برنامه برای اجرای آن بوده است. ۳۰ درصد موزه‌ها نیز نبود نیروی انسانی مناسب، نبود منابع مالی، فقدان الگو برای نوشتن برنامه و فقدان برنامه برای اجرای آن را از دلایل اصلی نداشتن برنامه مقابله با خطر دانسته‌اند.

طبق بررسی‌های انجام شده درباره آموزش‌های دریافتی مدیران و کارمندان نتایج نشان داد میزان آموزش‌های دریافت شده توسط مدیر، به ترتیب، اولویت مبحث ایمنی با ۶۵ درصد، مبحث آشنایی با اصول و برنامه‌های حفاظت پیشگیرانه با ۶۳/۳ درصد و مبحث تعیین تجهیزات ایمنی برای مجموعه موزه با ۶۰ درصد بیشترین آموزش‌های دریافتی توسط مدیران بوده است. در خصوص آموزش‌های دریافتی توسط مدیر و کارمندان، به ترتیب، اولویت مورد ساماندهی و نجات مواد و اشیای آسیب‌دیده با ۶۶/۷ درصد و آشنایی با اصول و برنامه‌های حفاظت پیشگیرانه با ۶۱/۷ درصد بوده است. در بخش آموزش‌های مورد نیاز مدیران، به ترتیب، به مبحث مشاوره با ۹۱/۷ درصد، برنامه آموزش کارکنان با ۹۰ درصد، و مبحث بیمه با ۸۶/۷ درصد اشاره کردند. در بخش آموزش مورد نیاز کارمندان، به ترتیب، ایمنی با ۶۳/۳ درصد، آشنایی با اصول و استانداردهای مدیریت خطر با ۵۵ درصد، و مبحث بهداشت و ایمنی با ۵۰ درصد بوده است. در بخش آموزش مورد نیاز مدیر و کارمندان، به ترتیب، مبحث انجام تمرینات و مانور مواقع خطر با ۷۶/۷ درصد، و ارزیابی خطر با ۴۰ درصد بیشترین آموزش‌های مورد نیاز مدیران و کارمندان بوده است.

طبق بررسی‌های انجام شده مشکلات و موانع فراوانی در مورد اجرای مدیریت خطر وجود دارد. بیشتر مسئولان از شرایط نامطلوب مدیریت خطر ناراضی بودند. عدم آموزش‌های لازم و مستمر درباره مدیریت خطر برای مدیران و کارکنان موزه‌ها، عدم پوشش بیمه ساختمان و مجموعه موزه‌ها، نداشتن برنامه مدون کنترل خطر، نبود ارتباط مؤثر و مستمر با افراد و سازمان‌های متخصص و خدمات تخصصی آنها در حوزه مدیریت خطر، عدم پیش‌بینی بودجه لازم در این رابطه، و عدم دانش و مهارت کافی در این حوزه از جمله مشکلات و موانعی بود که رو در روی موزه‌های تحت پوشش سازمان میراث فرهنگی کشور است.

پیشنهادهای پژوهش

- پیشنهادهایی که با توجه به نتایج پژوهش حاضر می‌توان ارائه نمود عبارت است از:
- تشکیل کمیته‌های ملی متشکل از افراد صاحب‌نظر و متخصص جهت آسیب‌شناسی و امکان‌سنجی شرایط اجرای فرآیند مدیریت خطر،
  - تدوین برنامه‌های آموزشی مستمر در حوزه مدیریت خطر،
  - تدوین برنامه کنترل خطر برای موزه‌ها،
  - تشکیل کارگروه تخصصی جهت امور بیمه‌ای موزه‌ها،
  - عضویت موزه‌ها در شبکه‌های مختلف ملی یا منطقه‌ای مدیریت خطر جهت استفاده از خدمات خاص این سازمان‌ها، و
  - برگزاری دوره‌های آموزش ضمن خدمت در حوزه مدیریت خطر از اهم راهکارهای پیشنهاد شده است.

پیشنهاد برای پژوهش‌های آینده

- آسیب‌شناسی فرآیند مدیریت خطر در موزه‌های وابسته به سازمان میراث فرهنگی،
- بررسی راهکارهای بهبود شرایط مدیریت خطر در موزه‌های وابسته به سازمان میراث فرهنگی،
- سنجش رابطه نیروی متخصص آموزش دیده و اجرای فرآیند مدیریت خطر در موزه‌های وابسته به سازمان میراث فرهنگی،
- بررسی راهکارهای افزایش توانمندی کارکنان موزه‌های وابسته به سازمان میراث فرهنگی،
- بررسی وضعیت مدیریت خطر در کتابخانه‌ها و مراکز آرشیوی مهم در سطح کشور،
- بررسی تطبیقی مدیریت خطر در کتابخانه‌ها و مراکز آرشیوی با مهمترین موزه‌های سطح کشور، و
- بررسی عمیق‌تر (کیفی) موضوع مدیریت خطر در مهمترین موزه‌های کشور.

منابع

- آگروال، ام پراکاش (۱۳۶۳). *مراقبت و نگهداری اشیاء موزه‌ای* (زهررا راحت ورنوسفادرانی، مترجم). تهران: وزارت ارشاد اسلامی، اداره کل موزه‌ها. گروه آموزش و انتشارات.
- بحرالعلوم، فرانک؛ خادمی، محمدهادی؛ سالار، پویه (۱۳۷۸). موزه‌ها در منطقه‌های زلزله خیز. موزه‌ها. شماره ۲۱، ۵-۱۰.
- تبیان (۱۳۸۲). نگاهی گذرا به تاریخچه موزه و موزه‌داری در ایران و جهان. بازیابی ۲۰ فروردین ۱۳۹۱، از: <http://www.tebyan.net/index.aspx?pid=2241>.
- حکمت، مرضیه (۱۳۸۹). *مدیریت بحران موزه در دنیا و ارائه راهکار برای موزه در ایران (با تأکید بر زلزله)*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مرمت اشیاء فرهنگی و تاریخی، دانشگاه هنر تهران، دانشکده هنرهای کاربردی.
- حمزه، حمزه (۱۳۸۵). *ساماندهی، طبقه‌بندی و اولویت‌های حفاظتی در مخزن آثار گنجینه میراث فرهنگی زنجان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مرمت اشیاء فرهنگی و تاریخی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، دانشکده هنر و معماری.
- علایی، اسماعیل (۱۳۸۸). خطر خیز بودن ایران به واسطه موقعیت جغرافیایی کشور. بازیابی ۲۰ فروردین ۱۳۹۱، از: <http://gss-tpnu.blogfa.com/post-42.aspx>.
- محسنی تبریزی، علیرضا (۱۳۶۷). مبانی نظری و تجربی وندالیسم. *نامه علوم اجتماعی*، ۶، ۱۹۳-۲۲۶.
- ناصری، فرید و وحید (۱۳۸۰). مفاهیم و نکاتی پیرامون مدیریت بحران. *توسعه مدیریت*. شماره ۳۴. صص. ۳۴-۳۷.
- ویسی، ناکو (۱۳۸۸). *حفاظت از مجموعه‌های موزه‌ای در شرایط بحران با نگاه ویژه به زلزله: مطالعه موردی موزه سنندج*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مرمت اشیاء فرهنگی و تاریخی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، دانشکده هنر و معماری.
- یقین‌لو، مهرانگیز؛ خلیلی عراقی، مریم (۱۳۸۶). بحران و مدیریت بحران: بررسی آثار مثبت و منفی بحران در سازمان‌ها. بازیابی ۲۵ شهریور ۱۳۹۱، از: http://www.toluecrm.com/art_show?art_id=250.
- Matthews, Graham; Smith, Yvonne and Knowles, Gemma (2009). *Disaster management in Archives, Libraries and Museums*. Great Britain: Ashgate.
- Matthews, Graham and Eden, P (1996). *Disaster management in British Libraries*. Project report with guidelines for library managers, library and information research report 109. London: British Library.

Muir, Adrienne., Shenton, Sarah(2002). *If the worst happens: the use and effectiveness of disaster plans in libraries and archives*. Library Management, 23(3), 115-123. Retrived March 19, 2012, from: Emerald Database: <http://www.Emeraldinsight.com/0143-5124.htm>.

Varlamoff, M.-T. and Plassard, M.-F(2008). *Survey on disaster planning in national libraries*. World Library and Information Conference: 70th [FLA General Conference and Council, 22- 27 August 2004, Buenos Aires, Argentina,(published online 2004) from http://www.ifa.org/IV/ifa70/papers/142e_transVarlamoff_Plassard.pdf. accessed 28 Aug. 2008.

